

NACHTZWALUW

Caprimulgus europaeus

(foto Harvey van Diek / Buiten-beeld)

S80

Beschermingsstatus

Rode lijstcategorieën

Beschermingsstatus

Habitatrichtlijnsoort

Vogelrichtlijnsoort

Belangrijke leefgebieden

Korte soortbeschrijving

Soortkenmerken

Het verenkleed van de Nachtswaluw is voorzien van grijze, bruine en zwarte strepen en banden en vertoont bruingele vlekken op de bovendelen. Het mannetje draagt ook witte vlekken op de buitenste staartpennen en vleugelpunten. De vogel heeft een grote, platte kop met een zeer kleine snavel, maar enorme bek. De lange puntige vleugels en de lange staart geven hem de indruk van een kleine valk. De vogel verbergt zich overdag op de grond of zit parallel op een tak. Hij nestelt ook op de grond. De camouflagetekening maakt hem vrijwel onzichtbaar. De Nachtswaluw wordt actief in de schemering en 's nachts. De langdurig snorrende zang van de vogel is typerend voor de soort en dat geldt ook voor het vleugelgeklap tijdens de balts.

Ecologie

Nachtswaluwen nestelen vaak nabij een boom – meestal een den of een berk. In geschikte broedgebieden groeien de bomen ijl en verspreid over het terrein. Nachtswaluwen nestelen ook wel in kleine (dichte) naaldbosjes die grenzen aan een open bosplek. Individuele oude bomen worden vaak als zangpost gebruikt maar zijn niet strikt noodzakelijk voor een succesvolle voortplanting. Het voedsel bestaat uit allerlei nachttactieve insecten.

S80

Biotoopvereisten

De vogel heeft een gevarieerde bosrijke omgeving nodig die bij voorkeur bestaat uit structuurrijke (oude) heide in een open, lichte bosstructuur met geleidelijke overgangen tussen droge bossen, kapvlakten, bosheiden en vergelijkbare halfopen plekken en structuren (bv. jonge aanplantingen, lichten). Geschikte plaatsen liggen meestal op de droge zandgronden.

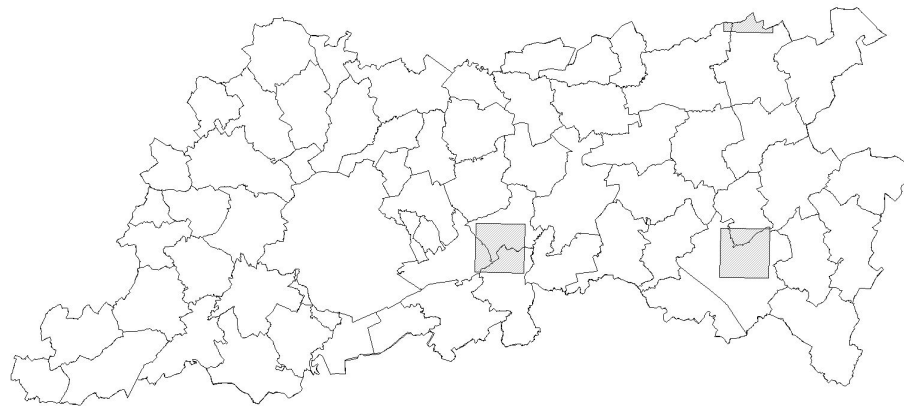
Populatie-uitwisseling en natuurverbindingen

De Nachtzwaluw is een zomervogel die de winter doorbrengt in tropisch Afrika en pas laat toekomt in het broedgebied, meestal een stuk in mei.

Voorkomen in de provincie Vlaams-Brabant

Regionale verspreiding

De Nachtzwaluw is in Vlaanderen een vrij schaarse broedvogel en hoofdzakelijk gebonden aan de Kempische zandgronden. In Vlaams-Brabant zijn tot nog toe slechts drie locaties bekend o.m. in Tienen, Bertem-Huldenberg en Scherpenheuvel, waaronder het recent aangelegde natuurontwikkelingsgebied in de voormalige bossen van de Merode rond Averbode, in het grensgebied met de provincie Antwerpen.

Inventarisatieonderzoeken

- Algemeen soortenverspreidingsonderzoek door het bijhouden van waarnemingen via de website waarnemingen.be.
- Project Algemene BroedvogelMonitoring (INBO, Vlaamse vogelwerkgroep Natuurpunt en Natuurpunt Studie).
- Project PuntTransectTellingen (INBO).
- Project Bijzondere BroedvogelMonitoring (INBO, Vlaamse vogelwerkgroep Natuurpunt en Natuurpunt Studie).

Knel- en aandachtspunten

- Met het verdwijnen van (bos)heiden en landduinen door natuurlijke successie, bebossing of grondontginning, verdween ook habitat van de Nachtzwaluw.
- Een toename van de recreatie in bossen en heiden leidt tot verstoring van het leefgebied.

Overzicht maatregelen

- H6.8. Plaggen
  - H6.10. Extensieve begrazing
  - H7.9. Natuurgericht bosbeheer
-

- S80.1. Beheer en herstel van bosheide
- S80.2. Creëren van geleidelijke bosovergangen
- S80.3. Herstel van zandduinen
- S80.4. Halfopen bosstructuren
- S80.5. Beheer van kapvlakten en vergelijkbare open bosplekken
- S80.6. Voorkomen van verstoring

Landschaps- en habitatgerichte maatregelen

H6.8. Plaggen

Op zandige bosgronden kunnen op kleine open plekken – al dan niet na kapping van (een deel) van het bos – verspreid en vleggewijs delen van de bodem worden geplagd. Dit gebeurt door omzichtig de humus tot op de minerale bodem te verwijderen. Vaak volstaat het bij het uitslepen van het hout enkele stammen over de bosbodem te trekken waardoor (een deel van) de humuslaag wordt afgeschraapt en een geschikte groeibodem aan heide wordt gegeven. Uiteraard zijn vooraf de potenties voor heideontwikkeling te bepalen. Ook (de randen van) boswegen, brede zandpaden, brandgangen en andere grenssituaties zijn uitermate geschikt voor heideontwikkeling. Wegen zijn echter vaak verstoringgevoelig en daardoor alleen geschikt voor Nachtzwaluw wanneer ze enkel sporadisch worden gebruikt (bv. uitsleepwegen voor bosontginning).

H6.10. Extensieve begrazing

Een extensieve begrazing van heiden draagt bij tot de structuurdiversiteit van heiden en bosovergangen en is daarom een geschikte methode om de voor de soort noodzakelijke mozaïekstructuur te verkrijgen en/of te behouden. De begrazing dient tijdens het broedseizoen uitgesloten of sterk beperkt te blijven om verstoring te voorkomen.

H7.9. Natuurgericht bosbeheer

In droge bossen is de aanwezigheid van zandige, open plekken van belang. Vooral de vaak open grove dennenbossen zijn hiervoor uitermate geschikt. Beheermaatregelen die bijdragen tot een open(er) structuur van het bos zijn noodzakelijk zoals het permanent openhouden van open plekken, het verbreden van bospaden en het intensief dunnen en lichten van boombestanden in functie van een ijlere en lichtere bosstructuur (zie soortgerichte maatregelen). Verder kunnen ook spontane bosontwikkelingen, zoals open bosplekken die ontstaan door windval, aangehouden worden.

Soortgerichte maatregelen

S80.1. Beheer en herstel van bosheide

Zowel heiden in als grenzend aan bos krijgen vaak af te rekenen met een sterke verbossing. Om een open (bos)heidestructuur te behouden is het noodzakelijk om natuurlijke boomopslag - meestal van (Vlieg)den en Berk - selectief weg te halen door het kappen of uittrekken van de jonge boompjes. Individuele bomen blijven behouden. Een goede dichtheid aan bomen ligt tussen 10 en 50 bomen per ha, waarbij een deel van de bomen ook groepsgewijs wordt aangehouden.

Door verspreid en kleinschalig plaggen op droge en zandige plekken kan een natuurlijk herstel van bosheide worden geïntroduceerd (zie maatregel H6.1. Plaggen). Verspreide heideveldjes worden waar mogelijk met elkaar verbonden.

S80

S80

S80.2. Creëren van geleidelijke bosovergangen

Een sterke dunning en lichte van de randen van bossen dient een structuurrijke, "gekartelde" bosrand te creëren, waarin bomen en struiken van diverse leeftijden elkaar afwisselen en groeien in een ijle en in dichtheid sterk wisselende verband.

S80.3. Herstel van zandduinen

De zandige koppen van bossen – die thans vaak met naaldbomen zijn beplant – zijn uitermate geschikt om kleine tot middelgrote, (half)open zandige plekken te creëren. Dit gebeurt door het kappen van de bomen waarbij eventueel enkele oudere bomen als zangpost of nestboom kunnen behouden blijven.

S80.4. Halfopen bosstructuren

Er wordt gestreefd naar een afwisseling in de vegetatiestructuur, waarbij open (zandige) plaatsen en plekken met verspreide boomopslag o.a. van Grove den en/of Berk (aandeel tussen 10-30%) afwisselen met een ijle (kroonsluiting < 50%) en halfopen bos (kroonsluiting > 50% - >75%).

S80.5. Beheer van kapvlakten en vergelijkbare open bosplekken

In exploitatiebossen kan het bosbeheer rekening houden met de habitatvereisten van de Nachtzwaluw door drie- tot twaalfjaarlijks - afhankelijk van de snelheid van de natuurlijke successie - te voorzien in één of meerdere kapvlaktes (> 2 ha). Daardoor is er continu jonge aanplant of natuurlijke opslag in de voor Nachtzwaluwen optimale leeftijdsklassen (2-12 jaar) aanwezig. De kapplekken worden bij voorkeur door bos omsloten en bezitten nog enkele hoge bomen (overstaanders) die als zang- en uitkijkpost kunnen dienen. Een mogelijk alternatief voor de perceelsgewijze kap is ook een coulissen- of schermkap (lichting), waarmee evenwel kleinere dichtheden van 0,20-0,30 territoria/ha worden bereikt.

Foto: Voor Nachtzwaluw geschikte kapvlakte. (foto Econnection)

S80.6. Voorkomen van verstoring

Het (tijdelijk) afsluiten van voor de Nachtzwaluw belangrijke terreinen gedurende het broedseizoen verdient aanbeveling. In elk geval moeten honden uit de broedgebieden geweerd worden. Activiteiten in de broedgebieden waarbij deze willekeurig worden doorkruist, zoals het geval is bij droppings en oriëntatielopen, mogen niet worden toegestaan. De toegang kan worden beperkt door inkrimping van het padennet, bijvoorbeeld door het blokkeren van de paden met boomstammen, takkenbossen en/of braamstruweel of door het instellen een toegangsverbod in het broedseizoen, meer bepaald in de periode van half april tot half augustus.

Op plaatsen waar Nachtzwaluwen (kunnen) doodgereden worden, is eveneens een nachtelijk rijverbod op de secundaire wegen te overwegen.

Financierings- en ondersteuningmogelijkheden

Algemeen

- Ondersteuning gemeentelijk natuurbeleid
- Subsidie voor de aankoop van natuurgebieden
- Landschapsteam

Soortgericht

- Bijzonder natuurbeschermingsproject

Habitatgericht

- Beheerovereenkomst perceelsrandenbeheer
- Beheerovereenkomst soortenrijke graslanden en akkers

Lopende initiatieven

- In 2001 gaf de toenmalige Afdeling Natuur (huidig ANB) de opdracht voor de studie 'Opbouw van een duurzame populatie Nachtzwaluw (*Caprimulgus europaeus*) in Limburg'.
- Algemeen soortenverspreidingsonderzoek door het bijhouden van waarnemingen via de website waarnemingen.be.

Opvolgings- en evaluatiemogelijkheden

Geluidswaarneming

De aanwezigheid van Nachtzwaluw is vast te stellen door middel van auditieve waarneming. Dit kan eventueel worden gevolgd door een zichtwaarneming. Het zoeken naar Nachtzwaluw gebeurt net na zonsondergang en bij voorkeur gedurende het broedseizoen (mei) wanneer de mannetjes seksueel actief zijn en zangposten bezetten.

Referenties & verdere informatie

Publicaties

- van Kleunen A., Sierdsema H., van der Weide M., van Turnhout C. & Vogel R. (2005). Soortbeschermingsplan Nachtzwaluw Noord-Brabant. SOVONonderzoeksrapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen. 77 p.
- Vermeersch, G. & Anselin, A. (2009). Broedvogels in Vlaanderen in 2006-2007. Recente status en trends van Bijzondere Broedvogels en soorten van de Vlaamse Rode Lijst en/of Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn. Mededeling van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek nr. 3, Brussel. 102 p.
- Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. & Van Der Krieken B. (2004). Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002. Mededeling van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek nr. 23, Brussel. 496 p.

Websites

- www.waarnemingen.be

Folders

geen

Advies

- Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
- Natuurpunt vzw

S80

S80

